

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Акцентовано на тому, що формування професійної компетентності майбутніх фахівців із менеджменту економічної безпеки має передбачати ґрунтовний аналіз професійних проблем щодо безпеки економічної діяльності підприємств і організацій, готовність майбутніх фахівців до ефективної співпраці.

Окреслено реалізацію компетентнісного підходу, яка охоплює застосування у професійній підготовці реальних професійних завдань із орієнтацією майбутніх фахівців на аналіз результатів власних професійних дій і рішень.

Ключові слова: фахівці з менеджменту економічної безпеки, професійна підготовка, професійне завдання, професійна компетентність, компетентність, компетенція, компетентнісний підхід, професійна співпраця.

Постановка проблеми. У сучасних умовах підготовка компетентних фахівців становить одну з найбільш значущих проблем для успішного соціально-економічного розвитку нашої країни. Модернізація професійної освіти на основі компетентнісного підходу, який передбачає формування нових інституційних механізмів управління в сфері освіти, розвиток фундаментальності та практичної спрямованості освітніх процесів є одним із пріоритетів державної політики в галузі освіти.

Динамічні зміни, пов'язані з впровадженням ринкових важелів виробництва, зумовили активізацію негативних виявів у виді фінансово-економічної кризи, потребу безпечного економічного розвитку, необхідність підготовки компетентних кадрів. Суттєво це стосується підготовки фахівців із менеджменту безпеки економічної діяльності. Знання, вміння та навички у сфері менеджменту є однією з головних умов успішної професійної діяльності з управління підприємствами.

Стан дослідження. Важливу роль у становленні теоретичних засад економічної безпеки відіграли праці вітчизняних і зарубіжних учених, таких, як Л. І. Абалкіна, О. В. Ареф'єва, О. І. Барановського, І. Ф. Бінька, К. С. Горячева, М. П. Денисенка, Ф. І. Євдокімова,

М. М. Єрмошенка, Я. А. Жаліла, В. І. Мунтіяна, А. І. Сухорукова, Л. Г. Шемаєва, В. Т. Шлемка й ін.

Праці, в яких охарактеризовано концептуальні засади професійної освіти (Р. Гуревич, Н. Ничкало, В. Радкевич й ін.); компетентнісного підходу в професійній освіті (Е. Зеєр, І. Зимня, В. Лозовецька, О. Савченко, А. Хуторський й інші) та управлінській підготовці фахівців економічного профілю (В. Берека, Г. Дутко, В. Манько).

Серед вітчизняних науковців помітний внесок у вирішення значених питань, окрім указаних учених, зробили: І. Д. Бех, О. В. Вознюк, В. М. Гаращук, П. Т. Гета, І. М. Козловська, М. І. Камлик, В. А. Клименко, В. П. Корж, М. Й. Коржанський, О. М. Литвак, П. С. Матишевський, Г. О. Омельченко, С. О. Омельченко, В. Л. Ортинський, В. А. Петрук, О. В. Попова, А. І. Редька, О. Я. Светлов, В. В. Сташис, І. К. Туркевич, А. В. Хуторський, Л. Г. Шемаєва.

Метою статті є визначення співвідношення теоретичних і практичних аспектів формування професійної компетентності майбутніх фахівців із менеджменту економічної безпеки.

Виклад основних положень. Поняття компетентності широко використовується на початку ХХ століття в побуті та літературі. Так, «Повний словник іншомовних слів, що ввійшли у вживання в російській мові» 1907 року, визначає компетенцію як достатню обізнаність, необхідну для того, щоб виконувати ті чи інші професійні завдання у певній галузі діяльності, робити висновки з певного того чи іншого кола явищ [1]. В освітньому середовищі поняття «компетентність» і «компетенція» почали поширюватися лише в 60–70-х роках ХХ століття. У 1965 році Н. Хомський ввів поняття компетентності в теорію мови.

У 70-ті роки минулого століття в Америці здійснюється перехід до компетентісно-орієнтованої освіти. У 1984 році з'являється робота Дж. Равена «Компетентність у сучасному суспільстві». Автор не тільки наводить розгорнуте визначення компетентності, а й викладає власні уявлення про суть компетентності, розрізняє види компетентностей і класифікує їх. Компетентність трактується Дж. Равеном, як життєвий успіх у соціально значущій галузі [2, с. 253]. Він виділяє 39 видів компетентностей, які ототожнює з «мотивованими здібностями». Серед виділених Дж. Равеном видів компетентностей: здатність до самоосвіти, самоконтроль, критичне мислення, готовність до вирішення складних проблем, впевненість у собі, наполегливість, здатність до спільної роботи, персональна відповідальність й ін.

У 1990 році з'являються праці Н. В. Кузьміної і Л. А. Петровської, в яких компетентність розглядається, як «властивість особистос-

ті». Розробкою проблеми компетентності в цей час займаються Л. П. Алексеева, А. К. Маркова, Л. М. Мітіна. Поняття компетентності в роботах учених нерозривно переплітається з поняттям професіоналізму. І. А. Зімня розуміє під компетенцією деякі внутрішні, потенційні, приховані знання, уявлення, системи цінностей, які потім виявляються в компетентності людини [3; 4].

А. В. Хуторський під компетенцією розуміє «соціальну вимогу (норму) до освітньої підготовки учня, необхідну для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері». Компетентність із його погляду – це «володіння відповідною компетенцією, сукупність особистих якостей учня, обумовлених досвідом його діяльності в певній соціально та особистісно-значущій сфері [5, с. 110].

Отож автор розглядає компетентність як сукупність взаємопов'язаних особистісних якостей (знання, вміння, навички, здібності, ціннісно-сміслові орієнтації) і готовність їх застосування в певній діяльності. А. В. Хуторський акцентує на діяльній основі компетентності.

Варто наголосити, що в разі такого підходу навчальна діяльність набуває дослідний і практико-орієнтований характер, і сама стає предметом засвоєння. Як зазначають В. А. Болотов, В. В. Серіков, компетентність, виступаючи результатом навчання, що не прямо випливає з нього, є наслідком саморозвитку індивіда, узагальнення особистісного та діяльнісного досвіду [6].

Основні ключові компетенції, які були виділені на симпозіумі «Ключові компетенції для Європи» в 1996 році в Берні, ознаменували загальносвітову тенденцію поновлення результуючих одиниць освітнього процесу. Це загальновідомі нині політичні та соціальні компетенції, пов'язані з життям у багатокультурному суспільстві, компетенції, що відносяться до володіння спілкуванням більш ніж на одній мові, інформаційно-комунікативні компетенції, це здатність навчатися протягом усього життя [7].

Як уважає А. В. Хуторський поняття освітньої компетенції охоплює сукупність смислових орієнтацій, знань, умінь, досвіду діяльності особистості. А їх впровадження в практику навчання якраз дасть змогу вирішити типову проблему реалізації набутих теоретичних знань у разі вирішення конкретних завдань або проблемних ситуацій. Освітня компетенція передбачає оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного виділеного напряму визначена сукупність освітніх компонентів [5].

Компетентнісний підхід вимагає переосмислення цілей і завдань професійного навчання, вибору освітніх технологій, висуває певні

вимоги до способів, прийомів щодо організації системи контролю в навчальному процесі рівнів сформованості професійних компетенцій [8; 9].

Провідним завданням сучасної системи освіти є створення умов для підвищення якості навчання із застосуванням у навчанні компетентнісного підходу. Компетентнісно-орієнтований підхід розглядається як один із найважливіших концептуальних орієнтирів, напрямів розвитку змісту освіти. Причому, наголошується, що наявність життєво важливих компетентностей дає людині можливість орієнтуватися в сучасному суспільстві, формувати здатність до швидкого реагування на запити часу, забезпечуючи відповідність сучасним соціально-економічним потребам.

Варто наголосити, що сучасні принципи і підходи особистісно-орієнтованої професійної освіти на основі індивідуального підходу, суб'єктивності в навчанні зумовлюють необхідність розробки відповідних методів професійного навчання, які б забезпечували активну, самостійну й ініціативну позицію майбутніх фахівців; розвиток їх дослідницьких, рефлексивних і самооцінювальних умінь; формування потрібного рівня професійної компетентності та забезпечення форсування професійного досвіду майбутніх фахівців щодо ефективного вирішення реальних професійних проблем і завдань.

Фахівець із менеджменту економічної безпеки має забезпечувати економічну безпеку суспільства, держави та особистості, суб'єктів економічної діяльності, законність і правопорядок у сфері економіки, державних і не державних органів влади. Він має здійснювати експертну діяльність щодо забезпечення судочинства, попередження, розкриття і розслідування правопорушень в економічній, соціально-економічній діяльності господарюючих суб'єктів, виробничо-економічних і аналітичних служб організацій, установ, підприємств різних форм власності.

Важливою передумовою успішності професійної діяльності майбутніх фахівців із менеджменту економічної безпеки є їх здатність до аналітичної та прогностичної діяльності, яка стосується аналізу та прогнозування можливих загроз економічної безпеки підприємств, поведінки господарюючих суб'єктів, їх витрат, ризиків і результатів економічної діяльності, ринків, що функціонують, фінансових й інформаційних потоків, ситуацій на ринку конкурентів, їх економічної та кадрової політики.

Як свідчать результати наших досліджень сучасний фахівець із менеджменту економічної безпеки має вміти виконувати конкретні професійні завдання, що стосуються формування системи якісних

і кількісних критеріїв економічної безпеки, визначення індикаторів критичного стану економічних систем й об'єктів, які характеризують діяльність господарюючих суб'єктів; підготовки вихідних даних для здійснення розрахунків економічних показників на основі типових методик із урахуванням діючої нормативно-правової бази. Фахівець має вміти розробляти економічні розділи планів підприємств, установ та організацій, конкретні проектні рішення, відповідні нормативні та методичні документи.

Важливим завданням є його готовність до здійснення правоохоронної діяльності, забезпечення законності та правопорядку, економічної безпеки конкретних суб'єктів економічної діяльності, захисту приватної, державної, муніципальної та інших форм власності, створення безпечних умов підприємницької активності. Фахівець із менеджменту економічної безпеки має вміти розробляти заходи, що забезпечують нейтралізацію та упередження чинників дестабілізації економічної ситуації, здійснювати контрольню-ревізійну діяльність, профілактику, попередження, припинення, виявлення і розкриття злочинів й інших правопорушень у сфері економіки.

Суттєвим завданням для фахівців із менеджменту економічної безпеки є здійснення контролю за формуванням і виконанням бюджетів бюджетної системи, бюджетів державних позабюджетних фондів, бюджетних кошторисів, попередженням, виявленням і припиненням порушень при формуванні та використанні державних і муніципальних ресурсів.

Отож, аналізуючи результати власних досліджень, можна припустити, що застосування компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців з менеджменту економічної безпеки має передбачати ґрунтовний аналіз професійної діяльності майбутніх фахівців із визначенням системи компетенцій щодо ефективної професійної діяльності.

На першому етапі впровадження компетентнісного підходу, важливим є формування таких загально-професійних компетенцій, як:

- чітке формулювання професійних пропозицій і рішень, побудова оригінальних думок щодо вирішення конкретних проблем і завдань;
- дослідження різних варіантів вирішення професійних проблем і завдань, вибір найкращого, беручи до уваги різні критерії;
- визначення форм професійної співпраці в разі виконання загальних завдань;
- планування і прогнозування професійної діяльності;
- оцінка результатів власної діяльності й ін.

Професійна діяльність майбутніх фахівців із менеджменту економічної безпеки передбачає системний моніторинг економічних процесів, виявлення економічних ризиків і загроз, оцінювання ефективності систем внутрішнього контролю та аудиту в державних і муніципальних органах, підприємствах, організаціях й установах різних форм власності; моніторинг поточного економічного та фінансового стану господарюючих суб'єктів на предмет надійності ресурсного потенціалу, стабільності та стійкості їх діяльності. Важливим завданням є моделювання економічних процесів із метою аналізу та прогнозування загроз економічній безпеці, експертно-консультаційна діяльність, здійснення судових економічних експертиз, оцінювання можливих економічних втрат у разі порушення економічної та фінансової безпеки, визначення необхідних компенсаційних резервів, економічна експертиза нормативних правових актів, розробка методичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки конкретних підприємств.

Майбутні фахівці з менеджменту економічної безпеки мають виконувати завдання з організації роботи малих колективів і груп, здійснювати педагогічну, науково-дослідну діяльність, викладання економічних дисциплін у загальноосвітніх закладах, освітніх установах початкової професійної, середньої професійної, вищої професійної та корпоративної освіти.

Висновки. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців із менеджменту економічної безпеки має передбачати оволодіння такими компетенціями, як: особистісними, загальнонауковими, інструментальними, загально-професійними в галузі проектної, організаційно-управлінської, науково-дослідної, педагогічної, експертної та наглядової діяльності.

Професійна підготовка з формуванням зазначених компетенцій є головною передумовою забезпечення професійної готовності майбутніх фахівців із менеджменту економічної безпеки. Реалізація компетентнісного підходу має передбачати застосування у професійній підготовці реальних професійних завдань за умови багатоваріантності вихідних даних і способів вирішення поставлених завдань, із орієнтацією майбутніх фахівців на аналіз результатів власних професійних дій і рішень.

Причому комплексно-орієнтована підготовка майбутніх фахівців із менеджменту економічної безпеки має здійснюватися зі застосуванням проблемного, проектного навчання на основі формування критичного мислення та здатності самостійного вирішення реальних професійних завдань і проблем.

Реалізація компетентнісного підходу має передбачати освоєння структури діяльності з позиції компетентнісного підходу; диференціацію предметного змісту, оволодіння системою компетенцій, необхідних для успішної професійної діяльності; розробку та впровадження компетентнісних технологій професійного навчання.

1. Попов М. Полный словарь иностранных слов, вошедших в употребление в русском языке, 1907 / М. Попов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inslov.ru/html-komlev/k/kompetentnost5.html>

2. Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Д. Равен. – М.: «Когито-Центр», 2002. – 396 с.

3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании / И. А. Зимняя // Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы: тр. методологического семинара. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.

4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.

5. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А. В. Хуторской // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002 (23 апреля) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>

6. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8–14.

7. Совет Европы: Симпозиум по теме «Ключевые компетенции для Европы»: Док. DECS/SC/Sec (96)43. – Берн, 1996.

8. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: «К.І.С.», 2003. – 296 с.

9. Якиманська І. С. Технологія особистісно-орієнтованого навчання в сучасній школі / І. С. Якиманська. – М., 2000. – 176 с.

10. Делор Ж. Образование: сокрытое сокровище / Ж. Делор. – UNESCO, 1996.

Верескля М. Р. Теоретические и практические аспекты формирования профессиональной компетентности будущих специалистов по менеджменту экономической безопасности

Акцентируется внимание на том, что формирование профессиональной компетентности будущих специалистов по менеджменту экономической безопасности должно предусматривать тщательный анализ профессиональных проблем, касающихся безопасности экономической деятельности предприятий и организаций, готовности будущих специалистов к эффективному профессиональному сотрудничеству.

Освещается реализация компетентностного подхода, которая включает применение в профессиональной подготовке реальных профессиональных задач с ориентацией будущих специалистов на анализ результатов собственных профессиональных действий и решений.

Ключевые слова: *специалисты по менеджменту экономической безопасности, профессиональная подготовка, профессиональная задача, профессиональная компетентность, компетентность, компетенция, компетентностный подход, профессиональное сотрудничество.*

Veresklya M. R. Theoretical and practical aspects of developing professional competency in economic security management students

The paper emphasizes that the formation of professional competency in economic security management students should provide for a substantial analysis of professional problems regarding the economic security of enterprises and organizations and students' training in effective cooperation. Implementation of the competency-based approach means using real professional tasks in the learning process, and the students should be focused on the analysis of the results of their own professional actions and decisions.

It is stressed that competency-based behaviour of economic security management students should be shaped using problem-based and project-based learning aimed at the development of critical thinking and ability to solve real professional problems and tasks independently.

Forming of key organizational and managerial competencies of future masters in management of economic security in the study of fundamental disciplines is effective for the condition of independent professional activities to make better management decisions in solving specific problems, adequate to real activity.

The correlation of theoretical and practical aspects of formation of professional competence of future specialists in management of economic security. Dynamic changes associated with the introduction of market instruments led to intensification of production as the negative effects of the financial crisis, the need to secure economic development, the need for training qualified personnel. Essentially it concerns the training of specialists in safety management of economic activity. Knowledge and skills in management is one of the main conditions for successful professional management of enterprises.

Formation of professional competence of future specialists in management of economic security should include the following mastering competencies, such as: personal, scientific, instrumental, general and professional in the design, organization and management, research, teaching, expert and supervisory activities.

Key words: *economic security management professionals, professional training, professional task, professional competency, competency, expertise, competency-based approach, professional cooperation.*

Стаття надійшла 23 травня 2017 р.